

nátiyjeli isley alıw qábiletin qalıplestiriwge xızmet etedi.

Juwmag. Bolajaq oqıtıwshılardı tayarlawda akmeologiyalıq qatnas olardıń funkcionallıq kompetenciya rawajlandırıw ushın qúdiretli qural bolıp esaplanadı, sebebi ol pedagoglardıń jeke hám kásiplik ósiwine, olardıń jetiliskeńlikke hám innovaciyaqqa umtılıwına itibar qaratadı. Refleksiya, joybarlaw jumısı hám jańa bilimlendiriw texnologiyaların integraciyalaw sıyaqlı túrli metod

hám texnologiyalardan paydalanıw arqalı studentler tek ǵana bilim hám kónlikpelerge iye bolmay, al zamanagóy mektepte tabısı islew ushın zárúr bolǵan shaxslıq pazıyetlerdi de rawajlandıradı.

Akmeologiyalıq qatnastı oqıtıwshılar tayarlaw sistemasına integraciyalaw bilimlendiriw hám sociallıq wazıypalardı sheshiwge tayar bolǵan joqarı mamanlıqtaǵı pedagoglardı qalıplestiriwge xızmet etedi hám ulıwma bilimlendiriwdiń sapasın sezilerli dárejede arttıradı.

Ádebiyatlar

1. Абдуллина М.М., Мухаметшина Р.Р. Педагогическая акмеология: теория и практика. – Казань: Издательство Казанского университета, 2010.

2. Гончарова В.В. Акмеология: теория и практика формирования педагогического мастерства. – Москва: «ВЛАДОС», 2015.

3. Татенко Ю.П. Теория и методика акмеологии: учебное пособие. – Санкт-Петербург: «Речь», 2012.

4. Шадрикова Н.В. Акмеология в педагогическом процессе. – Москва: «Педагогика», 2014.

REZYUME. Mazkur maqolada muvaffaqiyatli pedagogik faoliyat uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va shaxsiy fazilatlarini o'z ichiga olgan funksional kompetentlik tushunchasi tahlil qilinadi. Xususan zamonaviy ta'lim muhiti sharoitida o'qituvchining samarali faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalarni, balki shaxsiy fazilatlarini ham shakllantirishda akmeologik yondashuvning ahamiyati alohida ta'kidlanadi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье анализируется понятие функциональной компетентности, включающее в себя знания, умения и личностные качества, необходимые для успешной педагогической деятельности. В частности, подчеркивается важность акмеологического подхода в формировании не только профессиональных знаний и умений, но и личностных качеств, необходимых для эффективной деятельности учителя в условиях современной образовательной среды.

SUMMARY. This article analyzes the concept of functional competence, which includes knowledge, skills, and personal qualities necessary for successful pedagogical activity. In particular, the importance of the acmeological approach in shaping not only professional knowledge and skills, but also personal qualities necessary for the effective functioning of a teacher in the context of the modern educational environment is emphasized.

ART-PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VOSITASIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI ESTETIK TARBİYALASH

G.T.Kuttibekova – dotsent

A.Qodiriy nomidagi Jizzax davlat pedagogika universiteti

Tayanch so'zlar: sa'nat, go'zallik mehnat, estetik did, kasb-hunar, ota-onaga hurmat, estetik tarbiya, ta'lim, estetik dunyoqarashi, estetik ongi, estetik didi.

Ключевые слова: искусство, прекрасный труд, эстетический вкус, профессия, уважение к родителей, эстетическое воспитание, образование, эстетическое мировоззрение, эстетическое сознание.

Key words: art, beauty, upbringing, aesthetic manner(style), profession and mastery, knowledge, aesthetic care, aesthetic education, aesthetic word outlook, aesthetic amazement.

Kirish. O'zbekiston respublikasida estetik tarbiya muammolariga avvaldan katta e'tibor berib kelinmoqda va u yosh avlodning tarbiyasi komil insonni har tomonlama yetuk qilib tarbiyalashga qaratilgan.

Ayniqsa, art-pedagogik va art-terapevtik texnologiyalardan foydalanishga alohida ahamiyat berilib, Rossiya art-terapiya assotsiatsiyasi tomonidan ta'lim oluvchilarning psixoemotsional holatiga terapevtik va korreksion ta'sirni hisobga olgan holda musiqiy terapiya, vokaloterapiya, izoterapiya, biblioterapiya, imagoterapiya usullaridan kompleks foydalanishga e'tibor qaratilmoqda.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini estetik tarbiyalashda badiiy ijodning musiqa va tasviriy san'at turlarining pedagogik imkoniyatlarini aniqlashtirish, musiqiy pedagogika va psixologiya vositasida ta'lim oluvchilarning estetik tafakkurini rivojlantirishga doir bir qator ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Ayniqsa,

boshlang'ich sinf o'quvchilarini badiiy matnlar bilan ishlashga o'rgatish orqali ularning estetik ongi va dunyoqarashini tarkib toptirish, art-pedagogika vositasida bolalarning estetik sifatlarini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, badiiy ijod namunalari, o'quvchilarning ijodkorlik asarlari asosida estetik tarbiya jarayonlariga germentevtik yondashuvni tatbiq etishning pedagogik tizimini takomillashtirish alohida dolzarblik kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili. Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi (MDH) mamlakatlari olimlaridan A.Kopitin, V.Anisimov, A.Aytbaeva, J.Shaygozova, M.Sultanova, Ye.Medvedeva, I.Levchenko, L.Komissarova, T.Dobrovolskaya, A.Kuznesova, O.Korjenko, Ye.Zargaryanlar tomonidan san'atning shaxs intellektual rivojiga ta'siri, art-pedagogika vositasida o'quvchilarni axloqiy-estetik tarbiyalashning tashkiliy shart-sharoitlari tadqiq etilgan.

Xorijlik olimlardan E.Segen, J.Demor, O.Dekroli, T.Kollen, R.Biker-Vayt, D.Zubeyde, B.Chrisi Ioannou, M.Morris, N.Goldman, E.Bezani Chloe kabilarning tadqiqotlarida san'at vositasida o'quvchilarning estetik kompetentligini rivojlantirish, teatr pedagogikasi orqali o'quvchilarda badiiy-estetik tafakkurni shakllantirish masalalari o'rganilgan.

Tadqiqotlar metodologiyasi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ta'limiy maqsadlariga erishishda yordam beradigan faol yo'nalish va texnologiyalarni izlashdan maqsad – ma'naviy boy, ijodiy fikrlaydigan, barkamol rivojlangan fuqaro shaxsini tarbiyalash bo'lib, bu muammoga ijtimoiy va pedagogik jihatdan muhim va mohiyatli deb qarashimizga imkon beradi.

Art-pedagogika ilmiy va pedagogik amaliyotlarda nisbatan yangi yo'nalish texnologiya sanaladi. Matbuot va axborot materiallariga murojaat qilganimizda art-pedagogika resurslaridan to'liq foydalanilmayotganining guvohi bo'lamiz. Art-pedagogika psixolog va psixoterapevtlar tomonidan qo'llanilib kelinayotgan art-terapiya o'rnida ishlatilib kelinmoqda, ya'ni o'quvchilarning xulqi, ularning shaxsi va xarakterini korreksiyalashda, dars jarayonida yaxshi munosabat muhitini o'rnatishda, bolalar va kattalar munosabatini korrektirovka qilish va hokazolarda.

Ko'pincha, art-terapiya san'atning vizual doirasi, ya'ni ko'z bilan ko'riladigan narsa deb tushiniladi. Ushbu texnikaning samaradorligi shundaki, u hissiyotlar bilan tajriba o'tkazishga, ularni ramziy darajada o'rganishga va ifoda etishga imkon beradi. Art-terapiya bu sizning ongsizligingizga sayohat. Tushlar singari, u odamga qalbining yashiringan narsalarni ochib beradi. Art-terapiya jarayonida odamning o'z travmatik tajribasi, tajribasi va kasalliklariga va kasalliklarga munosabati o'zgaradi.

Art terapiya usullari quyidagilarga yordam beradi:

- O'z-o'zini tasvirlash va ijobiy o'z-o'zini anglashni shakllantirish;
- O'z his tuyg'ularingizni o'rganish va ifoda etish;
- Muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish;
- Oila a'zolarini hissiy jihatdan yaqinlashtirish;
- Oilada va ishda psixo-emotsional stressdan xalos bo'lish;
- Ijodiy faoliyatning har xil turlari uchun qobiliyatlarni rivojlantirish;
- Ichki potentsialingizni ochib berish.

Bugungi kunda artterapiyaning eng keng tarqalgan kunda turlari quyidagilar:

- Art-terapiya (Art-terapiya) yoki izoterapiya.
- Musiqa terapiya (musiqa terapiya).
- Raqs terapiya.
- Dramaterapiya.
- ertak terapiyasi.
- Biblioterapiya (ijodiy yozuv).

Izoterapiya va ertak terapiyasi kabi mashhur sohalar haqida batafsilroq to'xtalamiz.

Tahlil va natijalar. Izoterapiya ushbu sohada yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, tasviriy san'at –

rasmning barcha turlari, mozaikalar, kollajlar, niqoblar, modellastirishning barcha turlari, qo'g'irchoqlar, fotosuratlar va boshqa ko'plab narsalar mavjud. Bu juda ko'p sonli texnik, texnik va texnikaga ega bo'lgan eng rivojlangan yo'nalish. Aynan chizilgan rasmdan boshlab psixoterapevtik yo'nalish sifatida art-terapiya tarixi boshlandi. Izoterapiyaning afzalliklari – kontrendikatsiyalarning yo'qligi, nisbatan qulay foydalanish, materiallarning boyligi, boshqa har qanday psixoterapiya sohalar bilan birgalikda foydalanish qobiliyatidir.

Bu ko'pincha maktabdan boshlab o'z faoliyatimizni doimiy ravishda baholashga odatlanib qolganligimiz bilan bog'liq. Lekin men xursand bo'lishga shoshildim-hech kim sizning ishingizga baho bermaydi. Art-terapiya sizning his-tuyg'ularingizni ifoda etish, o'zingiz haqida rasm chizish orqali aytib berish uchun kerak va buning uchun qo'lingizda cho'tkani qanday tutishni o'rganish kifoya.

Shuning uchun, siz nafaqat terapevt mashg'ulotlarida, balki uyda ham, faqat bo'yoqlar bilan bo'yash kerakligini eslash mumkin. Bo'yoq bilan rasm chizish qalamga qaraganda qiyinroq, chunki chizish jarayonini boshqarish ancha qiyin, demak, hissiyotlar yaxshiroq ishlangan.

Boshqa yo'nalish, ertak terapiyaga e'tibor qaratadigan bo'lsak, uning yoshidan qat'iy nazar, ichki bolani tarbiyalash, inson qalbini rivojlantirish jarayoni hisoblanadi. Ertak yordamida siz nafaqat qalbingizda sodir bo'layotgan narsalarni ko'rish va tushinish, balki ertakning oxirini ham o'zgartirishingiz mumkin.

Odatda, ertak terapiyasining quyidagi turlari ajratiladi: tanlangan yoki tuzilgan ertakni tahlil qilish va talqin qilish, ertak arxetipidan foydalanish, ertaklar (biblioterapiya), metitaton ertaklar, sahnada ertak o'ynash, ertak chizish, ertak sayohati, qo'g'irchoqlar.

Ertak terapiyasida turli janrlar qo'llaniladi: masallar, ertaklar, afsonalar, dostonlar va latifalarning o'zi. Shuningdek, zamonaviy janrlardan foydalaniladi: detektiv hikoyalar, romantik romanlar va fantaziya. Har bir inson o'z qiziqishiga mos janrni tanlaydi.

Art-terapiya yakka tartibda ham, guruhda ham yaxshi ishlaydi. Ushbu usul ko'pincha bolalar va kattalar bilan ishlashda qo'rquvni tasvirlash qog'ozga o'tkazilganda qo'rquvni chizish texnikasi qo'llaniladi, so'ngra bu qo'rquvni chizgan kishi xohlagan narsani rasm bilan bajaradi.

Pedagog va olimlar V.P.Anisimov, N.Yu.Sergeeva, M.Yu.Alekseeva art-pedagogika va art-terapiyani quyidagicha tushunishadi: shakllangan san'at vositasida tarbiyalashning eski stereotip tushuntiruvchi ko'rgazmali metodlariga (an'anaviy, avtoretar) alternativ sifatida; turli pedagogik masalalarni yechishda san'atning universal yo'llari, umumiy mexanizm, tamoyil va qonuniyatlarini o'rganuvchi pedagogika fanining amaliy yo'naltirilgan yangi yo'nalishi sifatida; bolaning badiiy madaniyati asoslarini shakllantiruvchi,

rivojlantiruvchi jarayonning (rivojlanish, tarbiyalash, o'qitish va korrektsiyalash) barcha komponentlarini o'zida mujassam etgan san'at vositalari birligi sifatida; bu alohida yondashuv bo'lib, unda urg'u san'atni o'rganishdan sub'ektiv tajribaga (refleksiya) ko'chadi, ya'ni (o'quvchining) o'zining holati, sezgisi, kuyinchakligi, tafakkur yuritishi, olamga va o'z-o'ziga munosabati sifatida[1;-146]

Hozirgi paytda fanda art-terapiya fanlararo bilim sohasi sanaladi, u o'zida tibbiyot, pedagogika, madaniyatshunoslik, psixologiya va boshqa ilm sohalarini mujassamlaydi. Uning mohiyati san'atning sub'ektga terapevtik va korreksion ta'siri sanaladi va u o'quvchining psixik travma olgandagi holatini badiiy-ijodiy faoliyat orqali yechishga qaratilgan.

Xulosa. Art-pedagogikaning asosiy maqsadi – nafaqat rivojlanishida muammosi bo'lgan bolalarni, sog'lom bolalarni ham garmonik har tomonlama rivojlantirishdan iborat va u korreksion-shaxsiy va

faoliyatli yondashuvlarga tayanadi; o'quvchilarning turli ruhiy sifatleri hamda shaxsning badiiy madaniyatini shakllantirish xususiyatlarini rivojlantirish, uning mikro va makro muhitda jamoaviy va madaniy faoliyatda ishtirok etishi, turli tajavvuzlarni bartaraf etishga alohida e'tibor qaratiladi. Rivojlanishida muammosi bor bolalarga art-pedagogika dunyoni uning barcha turfaliligi va go'zalligida ko'rishga hamda faoliyatning badiiy turlarida dunyoni o'zgartirishga o'rgatadi. San'at dunyoni anglashda ijobiy manba sanaladi, u bolada kreativlik qobiliyatini dunyoga keltiradi. Shuning uchun uni ijtimoiy-pedagogik texnologiyalarning samarali vositasi sifatida qarash mumkin.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini estetik turkum darslarida art-texnologiyalarni dars jarayonida qo'llash o'quvchilarning turli ruhiy sifatleri hamda shaxsning badiiy madaniyatini shakllantirish xususiyatlarini rivojlantiradi.

Adabiyotlar

1. Анисимов В.П. Арт-педагогика как система психологического сопровождения образовательного процесса. // Вестник ОГУ. №4. 2003. –С.146.
2. Медведева Е.А. Социокультурное становление личности ребенка с проблемами психического развития средствами искусства в образовательном пространстве: дис. д-ра псих. наук. / Е.А.Медведева. – Нижний Новгород: Арт-пресс, 2007. –С. 186.
3. Сергеева Н.Ю. Содержание понятия «артпедагогика» // Известия ВГПУ, № 1. 2008. – С. 24 -28.
4. Сергеева Б.В., Петренко Н.А. Эстетическое воспитание младших школьников. // Современные наукоемкие технологии. 2016. №12. -С. 428-432.
5. Kuttibekova G.T. The essence and possibilities of application of art pedagogy and art therapy in a secondary educational school // European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. Research. Vol. 8, No.5, 2020, Part III. ISSN 2056-5852. -P.151-154.

REZYUME. Bugungi kunda estetik tarbiya muammosi shaxs rivojlanishida ustuvor muammolardan biri sifatida dunyo ta'lim tizimida olg'a surilmoqda. Boshlang'ich sinflarda art-pedagogikadan estetik turkum darslari tasviriy san'at va musiqa darslarida o'quvchilarini estetik jihatdan tarbiyalashda integrativ yondashuvning roli yoritilgan.

РЕЗЮМЕ. Сегодня проблема эстетического воспитания продвигается в мировой системе образования как одна из приоритетных проблем в развитии личности. Выделена роль интегративного подхода в эстетическом воспитании учащихся на уроках искусства и музыки эстетической категории артпедагогике в начальных классах.

SUMMARY. Today, the problem of aesthetic education is being promoted in the world education system as one of the priority problems in the development of the individual. The role of the integrative approach is highlighted in the aesthetic education of students in the art and music lessons of the aesthetic category of art pedagogy in the primary grades.

SAMARQAND JADIDCHILIGIDAGI ASOSIY PRAGMATIK YO'NALISHLARIDA TA'LIM-TARBIYA MASALALARINING AKS ETISHI

Sh.Sh.Negmatova – professor

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: jadidchilik, pragmatizm, ta'lim, tarbiya, adabiy janr, milliy dramaturgiya.

Ключевые слова: джадидизм, прагматизм, образование, воспитание, литературный жанр, национальная драматургия.

Key words: jadidism, pragmatism, education, upbringing, literary genre, national dramaturgy.

XX asr boshlarida jadid adabiyoti faol rivojlanib, O'rta Osiyo xalqlari adabiyotining keyingi rivojiga ta'sir ko'rsatdi. Jadid adiblarining adabiy yangiliklari, mavzulari, janrlari, shakllari, uslubi va tili eski asarlarni siqib chiqara boshladi. O'z she'rlari bilan xalqni ma'rifatga chaqirgan, tafakkur va taraqqiyotga targ'ib etgan samarqandlik jadid Siddiqiy Ajziy ham o'zining "Aynul adab", "Mir'oti ibrat" kabi kitoblari orqali o'zining zamondosh ijodkorlariga yo'l-yo'riq ko'rsatib, ilhom bergan, shu bilan o'zbek she'riyatida yangi bir bosqichni boshlab bergan desak mubolag'a bo'lmaydi. Shoirning ijodiga doir manbalar tahlili ko'rsatadiki, shoirning asarlari asosan tojik tilida

bitilgan bo'lib, o'zbekcha she'r va dostonlari ham mashhurdir. Z.Sh.Rajabov, I.S.Braginskiy, A.M.Bogoutdinovlarning tadqiqotlarida shoirning hayoti va ijodi bilan bog'liq ma'lumotlarni uchratish mumkin. Shoirning ijodiga alohida o'rin bergan Vadud Mahmud uning "Samarqand tegrasida Halvoyi qishlog'ida dehqonchilik bilan mashg'ul", shuningdek, "yaxshi bir texnik", "yaxshi to'quvchi va tikuvchi" ekanligiga to'xtaladi [1]. Shoirning badiiy ijodi har qancha zamonaviy va yangiliklarga boy bo'lmasin, ma'lum bir muddat senzura uchraganini ham rad etib bo'lmaydi. "Anjumani arvoh", "Mir'oti ibrat" kabi asarlarining Turkistonda emas, balki